

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Leonardi Lessii E Societate Iesv Theologi. In D.
Thomam De Beatitudine. De Actibus Hvmanis. De
Incarnatione Verbi. De Sacramentis Et Censuris.
Prælectiones Theologicae Posthumæ**

Lessius, Leonardus

Lovanii, 1645

Qvaestio LX. De Essentia Sacramenti. In octo Articulos diuisa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72898)

D E
S A C R A M E N T I S
I N G E N E R E.

Q V Æ S T I O L X.

De Essentia Sacramenti.

In Octo Articulos diuisa.

NOTANDVM Primò, Sicut D. Thomas in 1. Par. post explicatione diuinæ nature, tractat opus creationis mundi, Angelorum & hominum, quod est proprium opus diuinitatis: ita in hac 3. Parte post

explicationem mysterij Incarnationis agit de Sacramentis, quæ sunt proprium opus Verbi incarnati. Quæ tractatio etsi non videatur tam sublimis, quàm ea, quæ de diuinæ natura est, & de mysterio Incarnationis, non tamen est minus utilis; quin potius est magis necessaria; ijs præsertim, qui aliquando Pastores, aut directores conscientiarum futuri sunt. Nam per Sacramentorum legitimum usum & applicationem, Ecclesia formatur, crescit, alitur, sanatur, propagatur & perficitur. Sacramenta enim sunt fontes illi, quos fons vitæ, verbum Dei Saluator noster, in Ecclesia sua perenniter featurire fecit, vt omnes ex ijs aquam vitæ salientem in vitam æternam haurire possint; iuxta illud Isaia 12. v. 3. & 4. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris; & dicitis in die illa, confitemini domino & inuocate nomen eius, notas facite in populis adinventiones eius. Sunt item septem Columnæ quas sapientia excidit, vt super eas sibi Domum, id est, Ecclesiam suam edificaret.* Prou. 9. Per hæc, vt Concilium Tridentinum sess. 7. in processio, ait; *Omnis vera iustitia vel incipit, vel cepta augetur, vel amissa reparatur.* Per hæc, lex noua præstat veteri: nam ratione Sacramentorum, est lex Gratiæ. Sine his, non magis confert gratiam lex noua, quàm vetus. Denique, per hæc potissimum nobis Christi merita applicantur. Quæ etiã causã est cur nulla ferè Theologiæ pars studio diaboli magis per hæreticos sit oppugnata. Sacramentis enim abolitis, status noster, parum vel nihil differt à statu legis veteris. Quare tria nobis præstanda sunt. Primò, vt cuiusque Sacramenti naturam & vim explicemus. Secundò, vt ea quæ ad legitimum usum & administrationem eorum pertinent, aperiamus: quæ pars tota moralis est. Tertiò; vt hæreticorum errores & nouitates refutemus.

Notandum Secundò, Nomen *Sacramenti* accipi à *Sacro*; & variè accipi, sed potissimum tripliciter. Primò, pro *Iuramento solenni*. Nam iuramentum fit per contestationem rei sacre. Sic iusurandum quo milites se obligant suo duci, vocatur *Sacramentum militare* apud Auctores Latinos. Et Iuramenta quibus se obstringunt puberes, *Sacramenta puberum*. Quomodo etiam in Iure Canonico

vsurpatur, vt patet Canone. Paruuli. 22. q. 5. vbi prohibetur ne periuri ad Sacramentum amplius accedant, id est, ad dicendum iusurandum. Simili quodã modo D. Hieronymus epist. ad Heliodorum sub finem, promissionem illam, quam Christo in Baptismo datus, qua veluti ad Christianam militiam nos adstringimus, vocat Sacramentum.

Secundò, Accipitur pro *Arcano*: quasi dicas, Secundò, Sacrum arcanum, aut Sacrum secretum. Quomodo Sacramentum Incarnationis & Sacramentum Trinitatis dicitur. Et hoc modo, Sacramentum ferè idem est quod *mysterium* apud Græcos. Quo nomine passim vtitur Scriptura: 1. Corint. 13. v. 2. *Si nouerim mysteria omnia*, id est, omnes arcanas veritates, Scripturarum inuolueris comprehensas. 1. ad Timoth. 3. v. 16. *Manifeste magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne.* Ad Ephes. 1. v. 9. *Vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis sue.* & Sapient. 2. v. 22. *Nescierunt Sacramenta Dei.* Extenditur etiam interdum ad ea, quæ non sunt Sacra; sunt tamen occulta: vt Sacramentum bestia & mulieris Apocalypsis 17 id est, res illa occulta significata per bestiam & mulierem. Sacramentum fornij: Danielis 4. v. 6. *Omne Sacramentum non est impossibile tibi.* Hæc omnia dicuntur Sacramenta, vel quia in se Sacra sunt & arcana; vel quia instar rerum Sacrarum, inuolucris quibusdam diuinitus obiecta. Verum hoc modo non vsurpatur ab Auctoribus prophanis.

Tertiò, Accipitur pro signo aliquo, præsertim ex diuina institutione vel ordinatione, rem arcanam designante, etiamsi ea res sacra non sit. Quomodo hæretici & persecutores Ecclesiæ, sunt Sacramentũ seu mysteriũ Antichristi. 2. ad Thef. 2. Et Arbor quã vidit Nabuchodonosor Daniel. 4. & aliæ omnes symbolicae visiones, sunt Sacramenta rerum significatarum. Mulier & bestia Apocal. 17. Sacramentum sunt vrbs Romana, & imperij eius. Sic Augustinus lignum vitæ vocat Sacramentum Christi lib. 8. de Genes. c. 4. & 5. & panem benedictum Catechumenorum, non esse quidem corpus Christi, esse tamen Sacramentum, nempe corporis Christi, id est, sacrum signum. Ita lib. 2. de Peccatorum meritis & remiss. c. 26. His & alijs similibus locis Sacramentum nihil est aliud, quàm signum quoddam rem arcanam significans. Sicut enim res ipsa arcana significata vocatur Sacramentum, vt patet ex secunda acceptiõne, ita etiam ipsum signum rem illam significans, Sacramentum dicitur.

A a a

Verum

Necessitas
Doctrinæ
de Sacra-
mentis.

Trident.

Sacramen-
tum accipi-
tur Tripliciter.

Primò,

³
Strictius
accipitur
pro Cere-
monia.

Verum hæc acceptio est valde generalis. Strictior magisque propria erit, si illud signum sit ceremoniam quædam solennis, religiosa, aliquid occulti mysterij significans. Quomodo Augustinus lib. 4. De symbolo ad Catechumenos cap. 1. omnia Sacramentalia vocat Sacramenta; vt exorcismos, insufflationes, & alia huiusmodi, quæ Sacramentorum administrationi sunt annexa. Et simili modo accipitur in illa sententia D. Augustini lib. 19. contra Faustum c. 11. *In nulla religione siue vera siue falsa, homines inter se posse colligari absque aliquo signaculo seu Sacramentorum consortio*: id est, absque externis ceremonijs. Nos tamen hoc loco non tam generatim de Sacramentis disputamus, sed de ijs solis quæ sunt ceremoniæ ad homines sanctificandos, & ad res sacras designandas, siue in lege noua, siue in lege veteri sint instituta. Hæc namque ceremoniæ in religione principatum tenent: vnde nomen Sacramenti præ ceteris sibi vindicant.

ARTICVLVS I.

Vtrum Sacramentum sit in genere signi?

⁴ **R**espondetur, Sacramentum pro vt hic accipitur, esse in genere signi: id est, esse speciem signi. Potest enim aliquid dici Sacramentum, vel quia in se habet sanctitatem occultam, vel quia est signum occultæ sanctitatis, & ita hic accipitur.

Petes, Cur potius Sacramentum est in genere signi, quam causæ, cum etiam sit causæ?

Respondeo, De ratione Sacramenti in genere non est esse causam sanctitatis perfectæ, quæ anima sanctificatur: tamen de ratione eius est, esse saltem signum huius sanctitatis.

³
Sacramentum aliter dicitur à sacro, aliter medicamentum à medicina.

In Responione Ad 1. Aduerte aliter Sacramentum dici à sacro, aliter medicamentum à medicina. Medicamentum enim dicitur à medicina, tanquam medicinæ instrumentum; vnde ex vi suæ originis designat habitudinem causæ efficientis ad sanitatem, sicut medicina. Sacramentum autem dicitur à sanctitate tanquam à termino extrinseco quem respicit: quæ habitudo potest esse varia; scilicet vel signi, vel causæ, vel effectus: vnde ex vi suæ originis non significat habitudinem causæ efficientis veram sanctitatem animæ; absolute tamen significat aliquam habitudinem causæ efficientis, vel formalis, respectu sanctitatis in genere. Sicut enim vestimentum dicitur quo vestimur, & ornamentum quo ornatur; ita Sacramentum, quo aliquo modo sacramur.

ARTICVLVS II.

Vtrum omne signum rei sacræ sit Sacramentum?

⁶ **R**espondetur, Non omne signum rei sacræ esse Sacramentum; sed signum rei sacræ sanctificantis hominem: id est, signum quod significat rem sacram, quatenus illa actu sanctificat hominem secundum animam, vel aliquando sanctificatura est.

ARTICVLVS III.

Vtrum Sacramentum sit signum vnius rei tantum?

⁷ **R**espondetur, Non vnius rei tantum, sed multorum est signum. Est enim signum commemoratiuum Passionis Christi præteritæ; demonstratiuum sanctificationis præsentis; & prognosticon gloriæ futuræ.

Notandum est, Hoc solum esse verum in Sacramentis nouæ legis. Nam Sacramenta vetera non significabant præsentem animæ sanctificationem, neque etiam gloriam futuram, nisi valde remotè. Vnde non est hoc de ratione præcisa Sacramenti in genere; sufficit enim significatio sanctitatis iuxta 2. Articuli: quamuis causas huius sanctitatis, scilicet efficientem & finalem non expressè designet.

ARTICVLVS IV.

Vtrum omne Sacramentum sit res sensibilis?

⁸ **R**espondetur, Omne Sacramentum est res aliqua sensibilis. Vbi nomine rei sensibilis non solum intelligitur res permanens; vt aqua, oleum, panis: sed etiam vltus eius; vt ablutio, vinctio &c.

Circa hos Articulos explicanda est breuiter Sacramenti definitio.

DVBIUM.

Quæ sit integra Sacramenti ratio & definitio?

⁹ **C**alvinus lib. 4. Institut. c. 14. in principio sic definit: *Sacramentum est externum symbolum, quo Deus benevolentia erga nos sua promissiones conscientijs nostris obsequat, ad fidei nostræ imbecillitatem sustinendam.* Vbi Calvinus, vt patet ex illo cap. quatuor requirit ad Sacramentum. Primò, Diuinam benevolentiam qua nos diligit ab æterno propter Christum. Secundò, Promissionem qua Deus in Scripturis promittit nobis huius benevolentia effectum (scilicet iustitiam imputatiuam) exhibitum iri per fidem, vel parentum (vt fit in parvulis Christianorum, qui iudicio Calvini nascuntur sancti propter fidem parentum): vel propriam cuiusque; vt in ijs qui non sunt nati ex Christianis. Tertio, Requirit externum symbolum quo Deus nobis testetur hanc suam benevolentiam & promissionis exhibitionem. Quarto requirit vt credamus si antè non credebamus; vel tertè vt firmius credamus nos esse prædestinatos, & ex vi diuinæ promissionis iustificatos, quæ nobis applicata est per fidem nostram præcedentem, vel parentum nostrorum. Hinc apud Calvinistas, ei qui Sacramentum suscepturus est, primùm leguntur aliqua diuinæ promissiones, qualis est illa Genes. 17. v. 7. *Ero Deus tuus, & seminis tui post te.* Et Marci 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit*: quas promissiones suscepturus Sacramentum debet credere sibi applicatas; deinde vt hoc firmius credat, applicatur illi symbolum externum, quod est velut sigillum diuinum confirmans promissiones apud conscientiam hominis. Nihil ergo aliud est Sacramentum apud ipsos, quam signum quoddam externum nobis applicatum, vt firmius credamus nos antè à Deo propter

⁹
Caluiana
Sacramen-
ti definitio.

Comparat
Sigillo.
propter

pter Christum esse electos, prædestinatos & iustificatos. Sicut enim litteris Regijs appenditur Regium sigillu vt maior ipsis fides habeatur; ita diuine promissioni antea à Ministro recitata adiungitur Sacramentum, vt maior fides ipsi habeatur.

10
1. Error in definitione Caluiniana.

In hac definitione plurimi sunt errores. Primò, Quia vult Sacramentum esse nudum & aridum symbolum, nihil homini conferens, sed solum testificans fauorem diuinum antè præstitum.

2. Error.

Secundò, Quia vult Sacramentum esse signum diuinæ erga nos beneuolentiæ, quam Deus tantummodo habet erga Prædestinatos, iuxta Caluinum. Vnde sequitur primò, Solos prædestinatos suscipere Sacramenta: si enim reprobus suscipiat externum symbolum, hoc non erit Sacramentum, quia non erit signum diuinæ beneuolentiæ erga illum. Sequitur secundò, Peccare Ministros, qui applicant Sacramenta ijs, de quibus ignorant an Deus illa beneuolentia prædestinationis eos prosequatur: si enim applicant reprobis, facient Deum testem mendacij. Et cum de nemine certi sint, semper exponunt se periculo sacrilegij, quando illud sigillum applicabunt.

3. Error.

Tertiò, Quia vult Sacramentum esse signum diuinæ promissionis nobis applicatæ. Vnde sequitur primò hominem esse iustum, antequam veniat ad baptismum: imò Deum vnicuique baptizando promississe per verbum suum iustitiam ante baptismum, alioqui baptismus esset falsarum litterarum obfignatio. Sequitur secundò, Nullam requiri dispositionem in suscipiente; quia Sacramentum solum significat nos iam esse consecutos diuinam promissionem. Sequitur tertiò, Illam promissionem, vt in nobis effectum habeat, nihil aliud requirere, quam vt ipsi credamus, vel ex Christianis parentibus nati simus.

4. Error.

Quartò, Vult istud symbolum externum nostris Conscientijs obfignare diuinam promissionem; id est, facere vt firmius credamus illas nobis esse applicatas. Vnde sequitur Primò, Baptismum parvulorum & amentium nõ esse Sacramentum: quia non habent Conscientiam propriam, cum non habeant vsum rationis: quod tamen est contra Caluinistas, qui parvulos baptizant. Secundò, Eos, qui non credunt talibus promissionibus, non suscipere vllum Sacramentum; ac proinde esse postea rebaptizandos. Tertiò sequitur, Verbum Dei nos reddere minus certos, quam ipsum Sacramentum: nam si Sacramentum sustentat imbecillitatem fidei nostræ, efficiens vt firmius credamus id quod antea per verbum Dei credebamus: ergo Sacramentum dat firmitatem verbo Dei; quod est absurdum: nam omnis auctoritas Sacramenti est ex verbo Dei. Quod confirmatur, Quia verbum Dei debet credi fide diuina & certissima, nam essem infidelis, si vilo modo de eo dubitarem: ergo Sacramentum non potest me reddere certiore, quam verbum Dei. Confirmatur Secundò, Quia cum Minister ignoret diuinum consilium circa me, non potest Sacramentum, quod mihi ab ipso præbetur, me reddere certiore de diuina erga me beneuolentia, quam ipsum verbum Dei, quod scio esse profectum ab ipso Deo.

5. Error.

Vnde patet, Caluinum perperam comparare diuinam promissionem diplomati, Sacramentum Sigillo: Quia diploma sine Sigillo nullam habet auctoritatem, verbum autem diuinæ promissio-

nis est summæ auctoritatis, etiam sine omni Sacramento. Deinde, Sigillum secundum se est summæ auctoritatis, nam habet auctoritatem immediate à Rege, non à diplomate: Sacramentum autem sine promissione est nullius auctoritatis, vt ipsi Caluinistæ docent.

Ex his facile potest refutari definitio Lutherana: *Sacramentum est ritus habens Dei mandatum, & annexam promissionem gratiæ & remissionis peccatorum apprehensam per fidem in Christum.* Quæ definitio nõ multum differt à definitione Caluinistarum: vult enim Sacramentum nihil nobis conferre, sed solum in nobis excitare fidem specialem, qua credamus nos propter Christum iustificari.

Inprimis contra hanc definitionem facit, quod ad rationem Sacramenti non requiratur, vt in Scripturis exstet mandatum de eius vsu; possunt enim esse quadam Sacramenta libera. Similiter, Neque vt exstet promissio gratiæ & remissionis peccatorum: nam conditio & natura Sacramenti non pendet à verbo Dei, quatenus scriptum est, sed ab ordinatione diuina etiam non scripta. Denique, Non requiritur vt hæc promissio fide apprehendatur; alioqui baptismus parvulorum & amentium non esset Sacramentum, nec haberet vllum effectum. Nã quod Lutherani dicunt vsum rationis in infantibus, dum baptizantur, diuinitus dari, ridiculum est. Item, Qui non apprehenderet, aut non crederet illam promissionem dum baptizatur, non reciperet verum Sacramentum; ac proinde esset rebaptizandus, quod est hæreticum. Adde; Lutheranos in hac definitione supponere Sacramenta nihil operari, nisi excitando nostram fidem, vt apprehendamus diuinam promissionem Sacramento annexam, id est, vt credamus nobis per Christum peccata remitti. Vide Concilium Tridentinum sess. 7. Can. 5. 6. & 8. vbi damnatur definitio Lutherana & Caluinistarum.

Sed Obijciunt à Caluino: Apostolus ad Romanos 4. v. 11. Circumcisionem, quæ erat figura Baptismi, appellat *operari*, id est, Sigillum seu Signaculum: ergo nostra Sacramenta nihil sunt aliud, quam sigilla pacti & promissionis diuinæ.

Respondeo, Apostolus non vocat Circumcisionem sigillum pacti, seu promissionis, sed iustitiæ fidei. Data enim est Abrahamo Circumcisio, vt ipse per eam tamquam per diuinum sigillum consignaretur; & declararetur, quod propter fidem suam, qua credidit, & obediuit Deo, sit iustificatus, & meruit fieri Pater multarum Gentium, & Pater populi Israëliti; vt rectè exponit Chrysostomus in hunc locum. In alijs enim Circumcisio nõ fuit huius rei signaculum: sicut Baptismus non est eiusdem rei signum in nobis & in Christo. Vide Augustinum lib. 4. contra Donatistas cap. 24.

His reiectis, Vt Sacramentum in genere describatur:

Nota, Ad Sacramenti rationem duo requiri. Primò, Vt sit caremonia aliqua sacra, vt sua sanctimoniâ aliquam conferens; non enim solum ad significandum, sed etiam ad sanctificandum instituta sunt. Sed differentia est inter noua & vetera. Quod Sacramenta legis Veteris conferrent vi sua sanctitatem quandam legalem & corporalem, quæ non pertingebat ad animam: vt patet ex Apostolo ad Hebræos 9. vbi vocat ea *Iustitias carnis*, quæ Conscientiam non possunt purgare; Sacramenta autem

11
Lutherana Sacramenti definitio.

Reijciunt.

12
Obiectio Caluini.

Circumcisio quare data Abrahamo.

13
Discrimen Sacramentorum veteris & nouæ Legis.

Comparatio Caluini reijciunt.

autem nouæ legis vi sua sanctificent animam. Vtraque tamen in hoc conueniunt, quod ex vi diuinæ institutionis, & ex opere operato sanctitatem aliquam conferant vel corporalem vel spiritalem. Sicut ergo sanctitas est analogum ad sanctitatem animæ & corporis; ita Sacramentum hæc ex parte est analogum ad verum & nouum Sacramentum; vt insinuat Magister art. 4. dist. 1. & D. Thomas ibidem q. 1. art. 1. ad 3. Secundò, Requiritur vt significet veram animæ sanctitatem; vt colligitur ex D. Thoma art. 2. ad 3.

Sacramentum est in genere.

Poterit ergo in genere sic describi. Sacramentum Est *ceremonia externa, seu signum sensibile, ad homines quodam modo sui vsu sanctificandos, & veram animæ sanctitatem significandam institutum.*

Debet esse sensibile.

Primò, Sacramentum est *signum sensibile, seu ceremonia externa*: quia licet potuissent signa spiritualia ad homines sanctificandos institui, v. g. actus fidei, attritionis, orationis; tamen non fuissent humane naturæ accomodata, sed potius Angelicæ; nam signum humanum debet esse sensibile. Nam *signum est, quod præter speciem, quam sensibus ingerit, aliquid aliud facit in agnitionem venire*; Vt inquit Diuus Augustinus lib. 3. de Doctrina Christiana c. 1. Vnde consentaneum erat, vt ea, quibus Sanctificamur, in rebus sensibilibus instituerentur. Cuius plures sunt rationes; quarum prima est: quia homo compositus est ex anima & corpore, natura sensibili & intelligibili: vnde scilicet spiritualibus & Angelicis naturis diuina Mysteria & munera traduntur nudè & spiritualiter, ita hominibus tradi debebant sensibilibus signis obiecta; vt per sensibilia, ea possent cognoscere, estimare & amplecti; vt docet Dionys. c. 1. cap. Hierarchiæ. Vnde Chrysostr. homilia 83. in Mattheum. *Si esses incorporeus, unde ipsa dona incorporea tibi tradidisset; sed quia Corpori iuncta est anima tua; ideo in rebus sensibilibus tibi intelligenda traduntur.* Secunda ratio est, Quia non tantum anima, sed etiam corpus animæ instrumentum peccato inficitur. Vnde vt vtrumque expiaretur, debebat in re corporali virtus spiritualis constitui. Ita Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Ioanem cap. 42. Tertia est, Vt homo non solum animo, sed etiam corpore Deum coleret: nam administratio & susceptio Sacramentorum, sunt actus Religionis. Quarta, Vt homo, qui per peccatum à spiritualibus desciscens, se rebus sensibilibus subiecerat, iisdem seruire cogeretur, & subesse: tum ad humilitatis exercitium, tum ad spiritualium bonorum recuperationem. Ita D. Thomas quæst. 61. art. 1. Quinta, Vt populus Dei per hæc signa ab alijs populis distingueretur, & firmiter in vnam Religionem coalesceret. Nam sine talibus signis externis non possunt homines in vnum nomen siue vera, siue falsa religionis conspirare; vt docet Diuus Augustinus lib. 19. contra Faustum cap. 11. Vnde etiam falsa sectæ suas ceremonias habent. Sic circumcisio data fuit Iudæis, vt in vnam religionem conuenissent, & ab alijs distinguerentur, vt passim docent Patres. Idem facit Baptismus, cum reliquis Sacramentis in noua lege; vnde Gregorius Nazianzenus; oratione in sanctum Baptisma, dicit Baptisma vocari *sigillum*, quia est *significatio Domini*, id est, quia significat cuius Domini sumus famuli & cultores. Vide D. Thomam lib. 4. Contra gentes cap. 36. Ex his sequitur, neque Contri-

Cur Baptisma dicitur Sigillum.

tionem, si nullo signo externo prodatur; neque corpus Christi in Eucharistia, nisi accipiatur simul cum ipsis speciebus, esse proprie Sacramentum.

Secundò, Dicitur in definitione: *Ad homines quodammodo sui vsu sanctificandos*; nam Sacramenta instituta sunt, vt conferant aliquam sanctitatem dum applicantur; vel corporis vel animæ: Hinc excluduntur primò, omnia illa signa, quæ non sunt instituta ad vsum, vt illis tamquam ceremonijs vtamur; vt Mare rubrum, columna nubis, lignum vitæ. Secundò, Ea quæ non sunt instituta ad sanctificandum: vt Serpens æneus, manna, aqua de petra, & similia. Item omnia Sacrificia, quæ talia sunt; quia non ordinantur ad sanctificandum, sed ad colendum Deum: in hæc enim ordinatione ratio sacrificij consistit. Possunt tamen hæc sacrificia sub alia ratione esse Sacramenta, quatenus iam oblata mystico modo consumuntur ad sanctificationem vtentium; vt patet in Eucharistia: in qua consumptione, est ratio sacrificij, quatenus fit in honorem Dei; & est etiam ratio Sacramenti, quatenus fit ad sanctificationem hominis. Idem videre est in multis sacrificijs veteris legis.

14 Debet sui via sanctificari.

Item excluditur Ablutio pedum: etsi enim ea ablutio, qua Christus pedes Apostolorum abluit, aliquam illis sanctitatem contulerit; vt indicatur Ioan. 13: *Nisi laueris te, non habebis partem mecum*, tamen Christus non instituit hanc ceremoniam, vt ex ea homines sanctificarentur; sed potius per eam dedit exemplum charitatis, & humilitatis; voluitque nobis insinuare puritatem animæ ad Sacramentum Eucharistiæ requisitam; vt D. Ambros. lib. 6. *De his qui mystice initiantur*; & Bernardus sermone de Cæna Domini. Et ratione huius sanctificationis idem Ambrosius lib. 3. de Sacramentis c. 1. vocat hanc abluitionem *Mysterium*. Et quia deuotus vsus huius ceremoniæ etiam valebat ad remissionem peccatorum venialium, vt docet Cyprian. sermone de Ablutione pedum, ideo vocatur ab eodem Ambrosio *Sanctificatio*, & à Cypriano *Sacramentum*: nam significabat sanctitatem animæ necessariam ad summptionem Eucharistiæ; & eam ex deuotione fumentis quodammodo conferebat. Verum quia non habebat hæc vim ex opere operato, ideo verè non erat Sacramentum: vnde nunquam in Ecclesia Romana fuit vtitata.

Ablutio pedum est Eucharistiæ præmissa.

Denique excluduntur ea, quæ Christus tantum vsurpauit ad hominū sanctificationem. Vt Luc. 7. hæc verba, *Remittuntur tibi peccata tua*; etsi enim haberent hæc vim sanctificandi, vt à Christo prolata, tamen non sunt instituta, vel lege aliqua sancita, vt nos illis vtamur. Similiter Insufflatio Domini, & linguæ igneæ, quibus sanctificati Apostoli, & alia huiusmodi, non sunt Sacramenta, quia nulla lege stabili sunt ordinata, vt homines illis vtentur; sed Deus tantummodo his vsus est.

Tertiò dicitur in definitione, *Ad veram animæ sanctitatem designandam*. Nam Sacramentum debet rem arcanam & sacram designare; externa autem sanctitas non est arcana, nec multum sacra; vnde D. Thomas a. 2. ad 3. dicit, ea vocari Sacramenta, quæ significant humane sanctitatis perfectionem, & Concil. Florentinum dicit Sacramenta veteris legis significasse gratiam per Christum dandam

15 Debet sanctitatem significare.

Hinc

Hinc excluditur aqua benedicta: quia est sit cæremonia sacra, & ad aliquam sanctificationem instituta (presertim si vi sua delet peccata venialia, vt multi censent) tamen non designat gratiam sanctificantem vel actu dari, vel dandam per Christum. Similiter prima Tonfura non est Sacramentum, licet aliquam sanctificationem conferat. Idem dico de Manus impositione facta Catechumenis, Signatione Crucis eorundem, Vnctione in vertice, Professione religionis Monachorum, Absolutione ab excommunicatione, Dispensatione irregularitatis, &c. Hæc enim & huiusmodi Sacramenta non sunt; quia non significant veram sanctitatem conferri, aut conferendam per Christum. Quam ob causam Ecclesia nõ potest instituire Sacramenta: quia cum non possit gratiam perfecte conferre, non potest etiam cæremonias instituire, quæ significant illam, vel actu conferri, vel aliquando conferendam.

Ecclesia non potest instituire Sacramenta.

Dices: Sacramentum est signum practicum: ergo si significat veram sanctitatem, etiam eam operatur.

Cur dicitur Practicum.

Respondeo, Sacramentum in genere non dicitur signum practicum, quasi operetur omne id quod significat; sed quia saltem aliquid operatur, per quod significet alterum. Sacramenta enim vetera operantur sanctitatem corporalem, per quam significant spiritalem. Itaque, omne Sacramentum operatur sanctitatem animæ; vel figuram eius, per quam, ipsam veram sanctitatem designet.

16 Sacramenti ratio nouis & veteribus vniuoca, & analogæ.

Ex his patet Primò, Rationem Sacramenti non eodem modo conuenire nouis & veteribus Sacramentis. Nam in veteribus Sacramentis principale est significare, secundarium est sanctificare: idem enim sanctificant, vt per hanc sanctitatem significant veram animæ puritatem dandam per Christum. In nouis autem Sacramentis principale est sanctificare, secundarium significare. Itaque, etsi vniuocè videantur conuenire in ratione significanti, eò quod vtraque significant sanctitatem spiritualem, vel presentem, vel futuram; non tamen in ratione sanctificandi. Vnde si Sacramentum dicatur à significanto rem sacram, sunt vniuocè Sacramenta; si autem à conferendo sanctitatem, analogicè sunt Sacramenta. Nam Sacramenta vetera conferunt sanctitatem corporalem, noua verò spirituale; quæ analogicè conueniunt in ratione sanctitatis; sicut vmbra & veritas, imago & exemplar.

Soluitur Obiectio.

Dices, Sacrificia veteris Legis non dicuntur analogicè sacrificia respectu sacrificij noui; vtraque enim sunt perfecta sacrificia: ergo nec Sacramenta vetera dicuntur analogicè Sacramenta respectu nouorum.

Respondeo Negando Consequentiam; Quia ratio sacrificij consistit in eo, quod diuinæ maiestati summus cultus externus offeratur in agnitionem summi dominij, quod vnicum est; vnde omnia sacrificia sunt eiusdem rationis: At ratio Sacramenti consistit in cæremonia qua sanctificantur homines. Sanctificatio autem duplex est, scilicet corporalis & spiritualis; quæ analogicè conueniunt in ratione sanctitatis; sicut vmbra & veritas in ratione exemplaris. Confirmatur, quia Concilium Forentinum & Tridentinum distinguunt Sacramenta vetera à nouis, quod vetera solum significant veram sanctitatem; noua non tantum signi-

cent, sed etiam conferant: atqui id quod dicitur tale, solum quia est signum, est analogicè tale cum eo comparatum quod est tale, quia causa: sicuti vrina & medicina dicuntur sana analogicè. Hinc tamen nõ sequitur Sacramenta vetera abusuè dici Sacramenta; quia nomen Sacramenti multa significat, & vnitatè dicitur de eo quod solum est signum sanctitatis: vt patet ex D. Augustino supra.

Patet Secundò, Quomodo Sacramenta legis veteris & legis nouæ possint definiri. Sacramentum legis veteris, est *Cæremonia sacra, per corporalem sanctificationem quam confert, veram animæ sanctitatem per Christum conferendam, significans. Sacramentum nouæ legis, est Cæremonia sacra veram animæ sanctitatem non solum significans, sed etiam conferens.* Hinc etiam intelligitur definitio Magistris dist. 1. vbi definit Sacramentum nouæ legis: *Sacramentum est inuisibilis gratia visibilis forma, eiusdem gratia similitudinem gerens & causa existens: vbi per similitudinem, intelligit proportionem illam naturalem, quæ est in materia & forma Sacramenti, ad significandum effectum Sacramenti: Exempli gratia, Ablutio corporalis habet proportionem quamdam ad spiritalem, vt eam possit significare accedente institutione diuina. Similiter verba accepta cum significatione, quam habet ex hominum instituto, sunt idonea ad significandam animæ ablutioem, accedente eadem diuina institutione. Similiter modo definit Catechismus Concilij Tridentini: Sacramentum est inuisibilis gratia signum visibile, ad nostram sanctificationem institutum.*

Definitio Sacramenti veteris & noui.

Patet Tertio, Sacramentum formaliter non esse entitatem aliquam realem seu physicam, sed inuoluere aliquid morale; sicut pecunia inuoluit æstimationem hominũ ex impositione Principis. Materiale in Sacramento est aliquid reale, sicut in pecunia aurum & argentum; scilicet cæremonia sacra exterior: Formale autem est duplex; Primò, Ratio signi, fundata partim in ipsa rerum & verborum analogia cum rebus sacris, partim in diuina institutione, qua ratio signi completur.

Sacramentum an & quomodo sit aliquid reale.

Dices: Ergo Sacramentum est ens rationis.

Non est ens ratio.

Respondeo Negando Consequentiam; Sicut nec pecunia est ens rationis: quia ens rationis solum est dum intelligitur, Sacramentum autem est etiam si nemo de illo cogitet. Et ratio est, quia esse signum ex institutione significans, non est esse ens rationis, sed includere denominationem extrinsecam à reali institutione seu impositione; dicit enim rem sensibilem, quatenus subest deputationi ad aliquid significandum, ex qua deputatione accipit moralem quamdam aptitudinem, ad excitandam cognitionem rei significatæ in ijs, qui institutionem norunt: & in hoc consistit ratio signi. Simili modo esse Regem, Dominum, Doctorem, non sunt entia rationis, sed dignitates morales pendentes intrinsecè ab aliquo actu reali, à quo subiecta extrinsecè denominantur. Et hæc ratio signi complet rationem veteris Sacramenti, quatenus excludit vltiorem perfectionem, scilicet causalitatem gratiæ: Respectu autem Sacramentorum nouæ legis, est ratio generica. Vnde alterum formale, quod completur ratio Sacramenti noui, est esse causam sanctitatis animæ: & per hanc rationem causa, veluti propriam differentiam, constituitur vltima ratio Sacramenti nouæ legis.

ARTICVLVS V.

Vtrum requirantur determinata res ad Sacramenta?

Hic Articulus dupliciter potest intelligi. Vnde

17
Cur tam in veteri quam in noua lege decuerit in Sacramentis res determinatas esse.

Respondetur Primò, Supposita diuina institutione, qua Sacramenta sunt nunc instituta, non possumus vti quibusuis rebus in Sacramentis, sed ijs dumtaxat quas Deus stata lege ad hoc determinauit. Ratio est, Quia ordinatio diuina non potest immutari per homines.

Respondetur Secundò, Conueniens fuit, vt Deus nõ relinqueret liberum mortalibus vti quibusuis rebus, sed vt ipse eas pro sua sapientia determinet. Primò, Quia oportuit, vt præcipua Religionis caremonia, quibus religio Christiana constat, populus Dei sanctificatur & ab alijs distinguitur, à nullo alio, quàm ab ipso Deo instituerentur: nam ipse solus optimè nouit quibus rebus coli, quàm notà populus eius insigniri, quibus caremonijs sanctificari debeat. Secundò, Quia consentaneum etiam est, vt primaria rerum sacrarum signa ab ipso instituantur, qui est primarius hominum doctor. Quæ duæ rationes etiam locum habent in Sacramentis Legis veteris, quæ certis quoque rebus constabant; nec erat in hominum potestate his vel illis sanctificari secundum carnem, aut ab immunditia legali purgari: sicut nec ab humana lege pendebat illa immunditia. Similiter non erat in hominum potestate instituire signa rerum futurarum, vt passionis Christi, & sanctificationis per ipsum conferendæ, quæ veteribus Sacramentis significabatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in significatione Sacramentorum requirantur Verba?

18
Respondetur, Consentaneum fuisse, vt rebus sensibilibus iungerentur verba, tamquam formæ Sacramentorum, quibus rerum significatio determinaretur. Notandum est; Hunc Articulum, & duos sequentes pertinere tantummodo ad Sacramenta nouæ Legis; quia, et si aliquando in quibusdam Sacramentis veteribus adhibita fuerint verba, ea tamen non erant de substantia Sacramenti.

Quinque rationes.

Probatur Conclusio, Primò, Quia consentaneum erat, vt Sacramenta nouæ Legis referrent suum Auctorem, qui est Verbum Dei vnitum carni sensibili.

Secundò, Quia decebat, vt Sacramentum etiam homini assimilaretur, cui exhibetur, qui constat corpore sensibili & anima, qua Verbum intelligat. Dices, Ergo etiã vetera Sacramenta debebant constare verbis, quia sunt data hominibus. Respondeo Negando Consequentiam; Quia sicut status illius legis imperfectus erat, ita & Sacramenta. Vnde non debebant habere tam expressam significationem quàm noua Sacramenta, sed in rebus mutis debebant institui.

Tertiò, Quia Sacramenta noua debent ex-

pressè diuina mysteria significare, utpote iam exhibita, & sua virtute præsentia: atqui hoc maxime fit accessione verborum, quæ inter signa principatum tenent, teste D. August. lib. 2. doctrinæ Christianæ cap. 3. vnde Apostolus ad Hebræos 10. ait, legem Veterem habuisse vmbra rerum futurarum, Nouam autem habere ipsam rerum exhibitarum imaginem.

Quartò, Quia in nostris Sacramentis præcipue consistit externus cultus Dei: atqui hic potissimè verbis fit & lingua, in qua benedicimus Deum: Iacobi 3. vnde Deus non solum omnia nostra Sacramenta verbis perfici voluit, sed etiam ipsum nostrum sacrificium.

Quintò, Quia Sacramenta noua conferunt gratiam internam; quod est opus valde supernaturalis: ergo verbis perfici debebant: tum, quia Christus omnia penè opera sua miraculosa verbis perfecit; vt excitare mortuos, sanare infirmos, eijcere dæmonia, remittere peccata, dare Spiritum sanctum, compefcere ventos & maria: tum, quia verba maxime accommodata sunt, vt in animam penetrent: vnde homines animos inuicem mouent mediatis verbis. Sed est

D V B I V M.

Vtrum omnia Sacramenta consiciantur rebus & verbis?

19
Respondeo, Certum est omnia rebus & verbis consici. Ita expressè Concil. Florentinum, quod sic habet: *Hæc omnia* (scilicet septem Sacramenta) *tribus perficiuntur, scilicet rebus, tamquam materia; verbis, tamquam forma; & persona Ministris conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia; quorum si aliquid destit, non perficitur Sacramentum.* Hæc ibi. Et quidè de quinque Sacramentis satis constat; nam in illis præter verba, est etiam sensibile aliquod elementum; vt in Baptismo, Confirmatione, Eucharistia, Ordine, extrema Vnctione.

Sed difficultas est, de Pœnitentia; Nam in hoc Sacramento interdum non videtur esse nisi verba: nam confessio fit verbis: similiter contritio verbis manifestatur: satisfactio etiam sæpè verbis fit: denique absolutio semper fit verbis. Similiter in Matrimonio tantum videntur esse verba; imò interdum ne verba quidem; nam per nutus contrahi potest.

Respondet; Cùm dicimus omne Sacramentum rebus & verbis consici, non ita strictè res & verba accipimus; sed nomine rei intelligitur omnis actio sensibilis quæ verbis supponitur. Vnde in Sacramento Pœnitentiæ, res, sunt actus pœnitentiæ, scilicet contritio, confessio, satisfactio; sunt enim hæc quasi materia, vt inquit Concil. Florentinum: per accidens autem illis est, quod verbis fiant. In Matrimonio autem, res, sunt corpora contrahentium: hæc enim sunt materia contractus; sicuti res quæ permutantur, sunt materia contractus permutationis. Pari modo, nomine *verbi*, intelligitur non solum verbum vocale, sed etiam æquiualens, quod eius loco supponitur; vt scriptura & nutus, quæ in Sacramento Matrimonij sunt instar verborum: cùm tamen in cæteris omnibus Sacramentis requirantur verba propriè dicta.

ARTI-

ARTICVLVS VII.

Vtrum requirantur determinata verba?

20. **R**espondetur, In Sacramentis nouæ legis requiruntur determinata verba. Primò, Quia res sensibiles in Sacramentis sunt diuinitus determinatæ: ergo multò magis ipsa verba, quæ habent rationem formæ. Secundò, Quia ceremoniæ antiquæ erant diuinitus determinatæ, quæ tamen erant valdè imperfectæ: ergo multò magis nostra Sacramenta, quæ sunt primariæ ceremoniæ, quibus lex noua constat. Tertiò, Quia alioquin verba non essent de substantia Sacramenti: nam cum Deus sit Auctor Sacramentorū, si nullam formulam verborum instituit, non poterit ad rationem Sacramenti esse necessaria.

DVBIVM I.

Qualia verba in Sacramentis requirantur?

21. **C**aluinus lib. 4. Institut. cap. 16. in Sacramentorum administratione requirit quidem verbum, sed vult illud non esse rituale, sed concionatorium; neque esse partem Sacramenti, sed præuium Sacramento; nempe concionem illam quam Minister ante susceptionem Sacramenti præmittit, vt alter qui susceptor est Sacramentum, credat diuinas promissiones sibi applicari, aut esse applicatas. Vnde reprehendit Ecclesiam, quòd in Sacramentis vtatur concepta quadam & solemniformula verborum: Quia inquit, hoc magicum est.

Verbum aliud Concionatoriū aliud Ceremoniale.

Catholici autem docent esse duplex Verbum, scilicet concionatorium seu doctrinale, de quo loquitur Caluinus, quo instruantur susceptorum Sacramentum; sicut Catechismus, & alia quæuis pia instructio ante Baptismum; & hoc verbum non habet certam formam: Et ceremoniale seu rituale, quod certâ formulâ constat, & non profertur ante Baptismum; sed in ipso actu quo adhibetur elementū: & hoc verbum est intrinsecum Sacramento, per quod ipsum elementum consecratur, ita vt sine eo sit profphanum.

Dicendum igitur, In Sacramentis nouæ legis non requiri Verbum concionatorium, sed rituale seu inuocatorium certâ formulâ constans, quo Sacramentum perficiatur.

Concionatorium non requiritur.

Prior Pars probatur, Quia sufficit, vt adulti Sacramentum susceptorum sint sufficienter instructi, generatim in rebus fidei, & speciatim in ijs quæ pertinent ad vsum & fructum Sacramenti percipiendi: ergo non est necessarium vt immediatè ante Sacramentum audiant concionem. Patet ex vsu totius Ecclesiæ Catholicæ. Secundò, Ad substantiam Sacramenti non requiritur vlla instructio aut fides in suscipiente; quamuis ad fructum in adultis fides sit necessaria tanquam dispositio: ergo nec concio antecedens. Confirmatur, quia alioquin infantes & stulti non baptizarentur verè. Similiter nec heretici verè baptizarent, cum eorum concio repugnet verbo Dei: nec verè baptizarentur; quia non habent fidem. Tertiò, Quia concio non requiritur secundum Caluinum, nisi vt generet fidem: atqui fieri potest, vt quis fir-

missam fidem habeat sine concione: quorsum ergo concio?

Alterâ Pars, Scilicet requiri verbum rituale seu inuocatorium. Sed Rituale

Probatur Primò, Ex vsu vniuersalis Ecclesiæ, quæ semper in Sacramentis certâ verborum formulâ vsa est. Disputare autem contra id, quod vniuersalis Ecclesia facit, insolentissimæ insanix est; vt inquit D. August. epist. 118. Probatur Secundò, Ex Concilio Florentino, vbi singulorum Sacramentorum formulæ, vt à maioribus sunt acceptæ, præscribuntur. Nam vt Dionysius Areopagita cap. 7. de Ecclesiastica Hierarchia parte 3. ait, consecratoriæ inuocationes non debent scripto exponi, neque earum arcanum in publicum efferri, sed traditione conseruari. Tertiò, Probatur ex Scripturis. In particulari de Baptismo. Ex vsu Ecclesiæ.

Ex Florent.

Matt. 28. Euntis docete omnes gentes: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quaecumque mandauimus vobis: Hic aperte Dominus distinguit verbum rituale & inuocatorium à concione, & illud requirit in Baptismo. Patet hoc prius, quia dum dicit, Docete omnes gentes, indicat verbum concionis, cum autem ait, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, præcipit verbum rituale, sub quo conferendus Baptismus. Patet hoc Secundò, Quia Dominus præcipit hic duos actus, scilicet docere & Baptizare: sed illud In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non potest esse modus efficiens actum docendi, quasi diceret, Docete eos in nomine Patris & Filij &c. ergo debet coniungi cum Baptizantes, sicut ordo verborum postulat; vt sensus sit, Baptizantes eos in nomine Patris: ergo præcipit vt sub hac formula verborum detur baptismus; quæ formulâ manifestè significat inuocationem: vnde exprimitur Trinitas personarum, quæ sanctificat Baptismum, & illi vim regeneratiuam tribuit. Idem facile probari potest de Confirmatione, Eucharistia, Pœnitentia, extrema Vnctione, & Ordine. Sed de his suis locis. Postermò probatur & Patribus, quorum plurimos adfert Bellarminus. Cyprianus sermone de Baptismo; Verborum ait, solemnitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus Apostolicis Sacerdotum ministris attributa, visibile celebrant Sacramentum. D. August. lib. 5. de Baptismo contra Donatistas cap. 20. Audit, inquit, Deus homicidam deprecantem vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponit. Vbi manifestè Augustinus agit de verbo rituali, seu inuocatorio. Ex Script.

Ex Patribus.

Sed Obijcit Caluinus Augustinum tractatu 20. Obiectio in Ioannem, vbi explicans hæc Domini verba, Caluini ex Augustino. Tam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis, quæritur cur non potius dixerit Dominus, Tam mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed dixerit, Mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis? Et, Respondet nempe August. quia & in aqua verbum mundat; deinde illud verbum, quod in aqua mundat, vocat sermonem Christi, & verbum fidei, de quo Apostolus ad Rom. 10. Hoc est verbum fidei quod predicamus. Atqui (subsumit Caluinus) sermo Christi & verbum fidei sunt verbum concionis & doctrinæ: ergo hoc est verbum, quod mundat in Baptismo, & vnde Baptismus habet efficaciam. Quod Confirmat, Quia ibidem dicit Augustinus hoc verbū mundare, non quia dicitur, sed quia creditur; sed verbum quod creditur

A a a iij est vci

est verbum concionis: ergo concio est id, quod mediante fide, mundat in baptismo.

Solutur.

Respondeo, D. Augustinus loquitur in genere de verbo Christi, ut extendit se ad verbum doctrinale & rituale: vult enim probare omnem mundationem animæ, siue in Sacramento, siue extra, fieri per verbum Christi. Dupliciter enim verbum Christi mundat; Primò, Extra Sacramentum, cum prædicatur doctrina Christi, & ab audiente toto animo, scilicet intellectu & voluntate suscipitur: & sic sæpè mundatur adulti. Secundò, mundat verbum Christi in Sacramento, non quia dicitur, sed quia creditur; id est, non externo sono, sed virtute rei significatæ, quæ sola fide percipitur: Aliud enim in verbo est sonus transiens, aliud virtus manens, inquit Augustinus: & hoc est verbum rituale; quod verbum cum accedit ad elementum, fit etiam ipsum Sacramentum quasi quoddam visibile verbum, id est, fit visibile fidei confessio. Vocat autem hoc verbum, verbum quod prædicamus; quia formula Baptismi continet breuiter totam doctrinam fidei: hæc enim tota reducitur ad mysterium Trinitatis, quæ expressè in illa formula inuocatur. Citat etiam Scripturam ad Rom. 10. & Actuum 15. & 1. Petri. 3. ut probet in genere verbum Christi habere vim mundandi, hoc enim ipsi propositum erat. Similiter illud Ioannis 15: *Iam vos mundi estis, propter sermonem, quem locutus sum vobis*, non restringit hic ad verbum concionis, sed generatim accipit.

Augustinus agnoscit verbum rituale

Quòd autem D. Augustinus non loquatur hæc solum de verbo concionis, sed etiam Rituali, patet Primò, Quia dicit hoc verbum accedere ad elementum, at verbum concionis non accedit, sed antecedit elementum; nam instructio debet præmitti: Secundò, Quia per hoc verbum dicitur Baptismus consecrari, & accipere vim mundandi: Tertiò, Quia per ipsum dicitur sanctificari infantem, etiam antequam possit credere; quorum neutrum conuenit concioni. Quòd etiam nolit dicere, verbum ideò mundare, quia à suscipiente creditur, patet; quia infans non potest credere, quem tamen dicit sanctificari. Neque etiam quia creditur à conferente Baptismus; quia lib. 3. de Baptismo, cap. 15. ait, *Si verbis Evangelicis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Marcion Baptismus consecrabat, integrum erat Sacramentum, licet eiusdem fides sub illis verbis aliud opinantis non esset integra*. Neque etiam, quia creditur ab offerentibus; ut expressè docet epist. 23. ad Bonifacium: vult ergo tantum dicere, verbum mundare in Baptismo, non quia dicitur, id est, non ratione externi soni, sed quia creditur, id est, ratione interne virtutis significatæ, quæ sola fide percipitur. Vnde subdit, *nam in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud est virtus manens*; quæ virtus nihil est aliud quam potentia Trinitatis seu virtus Spiritus sancti, ratione cuius, homo dicitur renasci ex aqua & Spiritu sancto.

Obiectio secunda rejicitur.

Obijctur Secundò, Nulla est conuentio Christi ad Belial, sed daemones & incantatores in omnibus magicis solet uti certo carmine & determinatis verbis: ergo in Christi institutis non oportet talibus uti.

Respondeo Primò, Cur ergo ipsi Caluinistæ vitimini? nã in formula vestra sic habetur: Infudat Minister aquam proferendo hæc verba, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*.

Respondeo Secundò, Dæmonem imitari Chri-

stiana sacra in suis ritibus; quia & ipse Deus haberi vult. Docet hoc Tertullianus de Præscriptione hæreticorum; *Diabolus inquit, ipsas res Sacramentorum diuinorum in idolorum mysterijs imitatur; tingit & ipse quosdam, expiationem peccatorum de lauacro promittens, &c.*

Respondeo Tertiò, Horribile id esse blasphemiam. Aliud enim est virtutem habere ex pacto diuino, aliud ex diabolico. Quòd autem Christus talia verba potuerit instituire, patet Numerorum 5. Vbi Deus instituit aquam & verba, quibus dictis, adulteri moreretur, si aquam illam execratam biberent.

DVBIVM II.

Vtrum Res & verba in Sacramentis se habeant instar Materia & forma?

Respondeo habere aliquam Analogiam cum materia & forma. Vnde Concil. Florentinum in decreto Eugenij IV. & omnes Doctores scholastici rem sensibilem seu actionem vocant materiam, verba autem formam. Ratio est, Quia ficti materiæ secundum se est indeterminata ad quamvis speciem rerum, sed per formam determinatur ad hanc vel ad illam; ita aqua seu ablutio secundum se est indeterminata ad hoc vel illud significandum, ad hunc vel illum usum; accedente autem hac forma verborum, *In nomine Patris &c.* determinatur ad significandam animæ abluionem. Item sicut materia sine forma nullam vim habet, sed eam concipit per formam; ita aqua sine verbo nullam vim habet, sed accedente verbo consecratur, & virtutem mundandi concipit. Vnde D. Augustinus tractatu 80. in Ioannem *De trahis*, inquit, *verbum, quid est aqua, nisi aqua?*

Sed aduerte; Hanc formam esse extornam & partialem; & præter hanc esse aliam internam totalem & vltimam, respectu cuius quicquid est sensibile in Sacramento, siue res, siue verba, sunt materia. Hæc forma interna est significatio ipsius Sacramenti & virtus operatiua: significatio enim est in rebus & verbis, sed potissimum in verbis, & est quid spirituale; tum quia ex diuina institutione, tum quia res significata est spiritualis. Similiter virtus operatiua constituitur in rebus & in verbis, licet principaliter in verbis; & est quid spirituale, ex deputatione diuina proueniens. Itaque omne Sacramentum constituitur non solum ex materia & forma sensibili, sed etiam ex materia sensibili & forma intelligibili. Sicut homo non solum constat ex materia prima, & forma carnis, ossis, aliarum partium, sed etiam ex carne & ossibus tamquam materiâ, & anima rationali veluti ex forma. Externam illam formam, vocat Augustinus sonum transeuntem; internam & spiritalem, vocat virtutem permanentem. Idem insinuat Dominus Ioannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, indicans compositionem ex sensibili & intelligibili in Sacramento.

Ex dictis etiam constat; Et si Sacramentum interdu habeat nomen ab altera sui parte, ut Baptismus ab ablutione; sola tamen vna pars non est Sacramentum, ut quidam volunt: sed Sacramentum intrinsecè includit vtrumque tanquam partem componentem (excepta Eucharistia, vbi verba sunt causa efficiens Sacramenti.) Quod patet Primò,

23

Forma Sacramenti alia externa, alia interna.

24

Sacramentum omnino, excepta Eucharistia, intrinsecè includit rem & verba.

Primò, Quia id postulat appellatio materiae & formae; qua dicuntur consistere. Secundò, Quia utraque concurrit ad significandum & sanctificandum; ac proinde ad componendum vnum perfectum Sacramentum perfectè significans & sanctificans. Denique altera alteram determinat, sicut forma materiam: non tamen idcirco necessarium est, ut haec materia & forma aliqua sui parte simul existant, sed sufficit ut habeant eam coniunctionem, quae satis sit tum ad formae veritatem, tum ut forma censeatur talem materiam determinare secundum moralem aestimationem. Vnde in Baptismo, si ablutionem statim sequatur forma, vel formam ablutio, erit verus Baptismus, modò ita coniuncta sint, ut humano more verum sit, *Ego te Baptizo* &c. Idem in ceteris. In Matrimonio tamen & Pœnitentia longè plus temporis potest intercedere, quia Matrimonium sequitur rationem contractuum, Pœnitentia iudiciorum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum liceat aliquid addere verbis Sacramentalibus?

25 **R**espondetur, Non licet aliquid addere vel adimere verbis Sacramentalibus: Sacramentum tamen non destruitur, nisi illa additio vel detractio peruertat sensum formae. Haec est communis doctrina Patrum: & docet apertè Basiliius lib. de Spiritu sancto ad Amphilochem cap. 12. ubi dicit eum à vita excidere qui aliquid praescripserit formae Baptismatis addit. Didimus lib. 2. de Spiritu sancto, paulò post initium, *Qui vnum de praecipis nominibus praetermittit, nec Sacramentum perficit, nec hominem à peccatis liberat.* D. August. lib. 6. de Baptismo contra Donatistas cap. 25. *Certa sunt verba Evangelica, sine quibus non potest consecrari Baptismus.* Idem patet ex dictis circa articulum 7. Sed est

DVBIVM I.

Quot modis fiat mutatio in forma?

26 **R**espondeo, Generatim sex modis. Primus, Quando verba formae transferuntur in alia; idè dupliciter. Primò, In aliam linguam; ut si quis gallicè; vel partim gallicè, partim latinè Baptizet: quae mutatio nihil officit, ut notat Caietan. art. 7. Secundò, In synonymum eiusdem linguae; ut, pro *Baptizo*, *tingo*, *abluo*; pro *In nomine Patris, & Filij, &c.* *In nomine genitoris, geniti, & procedentis ab utroque*. Vtrum verò etiam possit dici pro *Baptizo*, *mergo*, dubium est, & magis an *purgo*, *mundo* &c. non enim idem valent, quod *Baptizo*; nec significant conferri gratiam per modum ablutionis. Aduertendum autem hic est, synonymum distinctè debere idem significare; non enim sufficit *Ego te Baptizo in nomine Trinitatis*. Quòd si nomen sit æquiuocum, modò intendas eo uti in significatione qua æquiualeat nomini formae, non vitiat Sacramentum; nam omne ferè nomen habet aliquam æquiuocationem.

2. Corruptio. Secundus modus est, Cum verba corrumpuntur: quod fieri potest tripliciter. Primò, Ex impedimento linguae, vel mala consuetudine: Secundò, Ex ignorantia; sicut is, qui ex ignorantia

linguae latinae baptizauit *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; qui modi corruptionis non officiant Sacramento; nam qui sic baptizauerat, validè baptizauit, ut rescripsit Zacharias Papa sancto Bonifacio Apostolo Germaniae: habetur de consecratione dist. 4. capitulo *Retulerunt*. Ratio est; Quia qui ita pronuntiant, intendunt facere quod facit Ecclesia; & verba illa cum talibus circumstantijs prolata, satis clarè ex consuetudine hominum intelligentia significant diuinas personas, & habent sensum què habet forma incorrupta. Tertio, Ex affectata malitia; ut si quis sciens & prudens sic baptizaret; tunc distinguendum: Si id faceret animo aliud significandi, quàm ordinaria forma, verbi gratia, *Deum habere Filium* (quod D. Thomas ait, *Animo inducendi errorem*) certum est non fore validum Sacramentum; quia non intendit facere, quod facit Christi Ecclesia; & ipsam formam reddit falsam; nam ex ipsius intentione determinatur ad falsam significationem. Quòd si intendat significare id quod Ecclesia significat, tamen ita pronuntiet ex motiuo aliquo superstitioso vel vano, erit validum Sacramentum; quia omnia necessaria adsunt.

Tertio, Mutatur forma additione; idque tripliciter: Primò, Si addas vera, ut *Ego te Baptizo in nomine Patris omnipotentis, & Filij redemptoris, & Spiritus sancti Paracliti*; validum erit Sacramentum: Secundò, Si addas falsa; ut *In nomine Patris creatoris, & Filij à patre creati, & Spiritus sancti à Filio creati*; qua forma utebantur Eunomiani teste Epiphaniae Hæresi 76. Talis etiam est illa Colarbasiorum apud Irenæum lib. 1. contra Hæreses cap. 18. *In nomine ignoti Patris omnium* &c. & tunc irritum est Sacramentum. Tertio, Si addas dubia; ut *Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & beatæ Virginis*; tunc si intendas significare beatam Virginem esse etiam causam principalem consecrationis Baptismi cum diuinis personis, nihil efficietur, quia forma erit falsa: Si autem velis significare Baptismum conferri in honorem beatæ Virginis, aut per eius intercessionem, ratum erit.

4. Detractione. Quarto, Mutatur forma detractione verborum; quae detractio, si non peruertat aut mutet sensum, non officit Sacramento: ut si omittas particulam (*Ego*) in forma Baptismi; vel particulam (*enim*) in forma Consecrationis Eucharisticae. Si autem mutiles sententiâ, nihil efficietur; ut si detrahas nomen *Patris* aut *Filij* &c.

5. Transpositione. Quinto, Per transpositionem verborum; hæc sola non vitiat Sacramentum, modò debita intentio idem significandi adsit, & illa transpositio non sit talis quae sententiæ repugnet. Ut, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti ego te Baptizo*: valet. Si verò sic, *Baptizo Patris, & Filij, & Spiritus sancti nomine, ego in*: nihil valet.

6. Disiunctione. Sexto, Per disiunctionem partium formae; quae disiunctio, si tanta sit ut ex modo proferendi non censeatur vna oratio, vna integra sententiâ, non efficietur Sacramentum; ut si quis dicat *Ego te Baptizo*, & post horam addat, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Secus est, si parua sit intermissio.

Regulae duae valde notandae. Pro omnibus his, & similibus formae mutationibus notandae sunt haec duae regulae. Prior est: nulla mutatio verborum retinens eandem sententiam, siue ex vi verborum siue ex usu hominum

3. Additio.

4. Detractione.

5. Transpositione.

6. Disiunctione.

Regulae duae valde notandae.

num;

num, vitiat Sacramentum. Altera est; Omnis mutatio verborum, non retinens aliquo modo eandem sententiam, irritat Sacramentum.

DVBIVM II.

Quando Intentio Ministri vitiet Sacramentum?

27 **D** Thomas videtur velle intentionem Ministri tunc irritare Sacramentum, quando in ipsa mutatione formæ intendit introducere novum ritum in Ecclesiâ, & quando de industria corruptè profert verba, quæ tamen non videntur vera.

Intentio bona.

Respondeo & Dico Primò, Intentio Ministri necessaria ad Sacramentum est ea, quæ intendit facere id quod facit vera Christianorum Ecclesia quæcumque demum illa sit, siue id quod Christus instituit. Patet ex Concilio Florentino.

Intentio mala.

Dico Secundò, Si Minister aliud intendat significare verbis formæ, quàm Ecclesia significet, nihil efficitur, etiam si formam integrè proferat; vt si per *Filium* in forma Baptismi distinctè intendat significare aliquam excellentem creaturam, iuxta sententiam Arianorum. Ratio est, tum quia deest legitima intentio; non enim intendit facere, quod facit Ecclesia, hoc est, idem Sacramentum, eodem sensu & intelligentia tum quia forma mutatur, non quidem materialiter, cum eadem verba pronuntiet, sed formaliter, quatenus est significatiua: vnde non exhibet signum, quod Christus instituit, sed aliud quod ipse excogitat. Nomen enim *Filij* est æquiuocum ad verum *Filium* & *adoptiuum*, & per intentionem proferentis determinatur ad significandum *Filium adoptiuum*. Secus esset si per *Filium* distinctè non intenderet *Filium adoptiuum*, sed generatim *Filium Dei*, de quo Scripturæ & Christus loquuntur, licet ipse apud se existimaret hunc esse creaturam; tunc enim esset verus Baptismus, vt colligitur ex Concilio Arelatensi primo. Canone 8. Sic enim quidam Ariani baptizabant. Ratio est, Quia hic est legitima forma, & legitima intentio; nam verè intendit baptizare in eodem *Filio*, in quo Ecclesia. Nec obstat quòd putat hunc esse *Adoptiuum*, vel creaturam; quia hic est error priuatus, qui per accidens formali intentioni coniunctus est.

28 Si addat aliquid falsi.

Dico Tertiò, Si quis ad integram formam addat aliquid falsi tanquam partem formæ, non efficitur Sacramentum: vt si in consecratione Eucharistiæ dicat, *Hoc est Corpus meum; quod è celo sumptum est*, nihil efficit, quia facit formam falsam. Si tamen non addit illam falsam particulam tanquam partem, sed solum vt explicet suam sententiam de Christi Corpore, verè consecrat, etiam si errorem nitatur inducere. Et ratio est, Quia illa intentio est distincta ab intentione consecrandi & faciendi quod Christus instituit; nec in eam influit; & actio illa distincta est ab actione consecrandi, solumque per accidens iunguntur.

Si addat aliquid non necessarium.

Dico Quartò, Si quis addit aliquid ad formam tanquam necessarium ad illam, putans sine eo non confici Sacramentum, si tamen hoc verum sit, & intendat facere id quod facit vera Christi Ecclesia, efficitur Sacramentum: vt si quis putet formam Græcorum, *Baptizetur seruus Christi*, esse necessariam; & nitatur hunc ritum tanquam necessarium

inducere in Ecclesiam latinam. Similiter si putet esse dicendum *In nomine Patris omnipotentis &c.* aut illa verba, *Noni & æterni Testamenti &c.* esse necessaria &c. Ratio est, Quia verè intendit facere, quod facit Christi Ecclesia; & vititur forma quæ in substantia idem valet; & quamuis putet hæc vel illa verba esse necessaria, quæ tamen non sunt, hoc non obstat; quia non excludit legitimam intentionem faciendi Sacramentum per ea quæ re ipsa necessaria sunt. Non enim Minister tenetur semper scire, quæ verba sint de substantia formæ, vel non.

Dices, Quid si sciret veram Christi Ecclesiam sentire illa verba non esse necessaria ad substantiam Sacramenti, imò prohibuisse ne addantur, & ipse nihilominus vellet addere tanquam necessaria.

Respondeo, Tunc presumitur non habere legitimam intentionem: Et sic intellige D. Thomam in Corpore, cum ait; *Si per illam additionem vel diminutionem intendat inducere ritum qui non sit ab Ecclesia receptus, aut de industria corrumpti verba, non videtur perfici Sacramentum*; nempe quia presumitur non habere legitimam intentionem faciendi quod facit Ecclesia. Si tamen talis intenderet generatim facere, quod Christus instituit, & eatenus adhibere omnia, quatenus Christus requirit (quamuis id rarò fiat) verum conficeret Sacramentum, etsi putaret illam additionem esse de substantia, & vellet hunc ritum inducere in Ecclesiam. Idem dico, Si detrahat aliquid non necessarium, putans esse necessarium, modò prædictam intentionem habeat saltem conditionatè, nempe faciendi quod Christus instituit si quid fieri possit. Vnde patet non esse verum; quod ait Dominicus Soto scribens in hunc articulum: *Si Ecclesia damnaret ritum Græcorum, Græcos nihil effecturos; nam possunt Græci habere intentionem requisitam, & Ecclesia non potest facere, vt id quod erat legitima forma, desinat esse forma Sacramenti.*

Mens D. Thomæ.

Petes, Quale peccatum est, aliquid mutare in formis Sacramentorum?

Respondeo Primò, Si de industria, aut ex crassa negligentia fiat tanta mutatio, vt Sacramentum reddatur irritum vel ambiguum, erit mortiferum sacrilegium. Idem dicendum de Materie mutatione. Ratio est, Quia est grauis irreuerentia irritum reddere Sacramentum; vel etiam exponere se huic periculo, quando id potest vitari. Quòd si id vitari nequeat, & alioqui salus proximi postulet, potes vti dubio Sacramento: Siue dubium sit ratione Materie; vt cum quis absoluit in extremis cum solis signis contritionis; Item, Si Confirmatio detur in solo oleo benedicto, eò quòd nusquam possit reperiri balsamum: Siue ratione subiecti; vt cum infans baptizatur in solo digito, eò quòd reliquæ partes attingi nequeant: Siue ratione formæ; vt si geas extreme baptismo, vel penitentia Sacramento, & Minister ex ignorantia vtatur forma ambigua. In his casibus necessitas excusat, ne censetur irreuerentia.

Quando possimus vti dubio Sacramentis.

Dico Secundò, Si tamen ex parua negligentia hæc mutatio ferret, esset solum veniale, quamuis Sacramentum esset irritum.

Dico Tertiò, Si ex distractione, potest esse nullum peccatum; nempe quando distractio est omnino inuoluntaria, & naturaliter accidit.

Dico

Dico Quarto, Si autem mutatio non irriter Sacramentum, nec etiam reddat ambiguum, non videtur esse peccatum mortiferum, etiam si fieret ex crassa aliqua negligentia, modo absit contemptus, scandalum, intentio introducendi nouum

ritum in Ecclesiâ, vel damnandi ritum receptum. Vide Sotum dist. 1. quæst. 1. art. 8. Idem docent alij recentiores. Ratio est, Quia omnis talis mutatio censetur leuis.

Q V Æ S T I O L X I.

De Necessitate Sacramentorum.

In Quatuor Articulos diuisa.

ARTICVLVS I.

Vtrum Sacramenta sint necessaria ad humanam salutem?

Respondetur, Sacramenta esse necessaria; id est, valde vtilia & congrua ad hominum salutem: Loquitur autem D. Thomas potissimum de natura humana secundum se spectata, id est, secundum naturalem suam conditionem, qua præcincit à statu peccati, & à statu supernaturali innocentiae. Probat tribus rationibus. Prima, Quia humana conditio postulat ex sensibilibus ad spiritalia perducere. Secunda, Quia decuit, vt homo qui per peccatum se sensibilibus rebus subiecit, eisdem in pœnam & humilitatis exercitium subiicere cogatur. Tertia, Quia præcipuum studium & affectio hominum est in rebus externis: vnde vt salubriter in illis occuparentur, decebat sub illis res spirituales tegi. Vnde Magister has tres causas complectens, ait Sacramenta instituta propter instructionem, humiliatorem, & exercitationem hominis in diuino cultu.

Explicatur mens D. Thomæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum antè peccatum fuerint homini Sacramenta necessaria?

Respondetur, Ante peccatum, nempe in statu innocentiae, Sacramenta non fuere homini necessaria, id est, multum conuenientia.

Notandum est; Quosdam recentiores existimare in statu innocentiae futurum Sacramentum Eucharistiæ, & consequenter etiam Sacramentum Ordinis. Addunt aliqui etiam Sacramentum Matrimonij. Ratio est, Quia existimant Christum venturum in carne, etiam si Adam non peccasset; cuius Incarnatio fuisset significata per Sacramentum Matrimonij; & vnio nobiscum tanquam capitum cum membris per Eucharistiã; quæ etiam tunc fuisset sacrificium, tale enim sacrificium decebat talem statum.

Sed longè probabilius & verius est, in statu innocentiae nulla futura Sacramenta gratiam conferentia. Primò, Quia hæc est communior sententia Doctorum. D. Thomæ hic, & in 4. dist. 1. vbi Bonauentura, Richardus, Gabriel, Paludanus, Maior, & alij. Secundò, Quia probabilius est Christum non venturum in carne, si status ille perseverasset, vt dictum est in Tractatu De Incarnatione, qu. 1. art. 3. vnde illa Sacramenta non ha-

Quidam existimant.

Verius negatur.

buisent fundamentum meritorum quibus niterentur. Quod patet; Idcirco enim nostra Sacramenta sunt instituta, vt sint veluti instrumenta quibus applicentur nobis merita Christi: at in illo statu non fuissent vlla merita nobis applicanda, ratione quorum daretur gratia; ac proinde nec fuissent instrumenta applicatoria. Tertio, Quia generatim ideo Sacramenta sunt instituta, quòd homini difficile sit rebus spiritualibus intendere, perfectè ad iustitiam se disponere, & opera supernaturalia meritoriaque facere; vnde necessarium erat institui Sacramenta, quibus facillè posset iustificari, & in iustitia crescere; alioqui paucissimi fuissent saluati, & hi valde imperfecti. In statu autem innocentiae omnes fuissent nati in iustitia originali, & ita non eguissent disponi ad iustitiam: facillimum quoque illis fuisset rebus spiritualibus insistere, & functiones omnium virtutum supernaturalium; quibus gratia assidue creuisset, obire; quare non opus erat Sacramentis, quibus in iustitia crescerent. Sic explicari potest ratio D. Thomæ: Non enim decebat hominem in illo statu rebus inferioribus subijci, quibus ipse debebat dominari, aut per eas in gratia vel cognitione diuinorum mysteriorum perfici: nam in gratia per dignitatem operum facillimè creuisset, & cognitionem mysteriorum fidei traditione parentum facillè accepisset: Hæc enim pauca fuissent, vtpote connaturalia gratiæ; nec vllum fuisset obliuionis periculum. Denique non fuissent necessaria ad hoc, vt homines cognoscerent quando diuinitus sanctificarentur; nam hoc singuli sciuissent ex operum suorum cognitione. Quarto, Quia omnia nostra Sacramenta instituta sunt: vel in remedium peccati, vt Baptismus, Pœnitentia, & Vnctio; & Matrimonium quatenus est in remedium concupiscentiæ: vel ad augmentum gratiæ & robur contra tentationes, vt Confirmatio, Eucharistia: vel ad alia Sacramenta conficienda, vt Ordo. Sed in statu innocentiae non fuisset opus Sacramentis ad remedium; quia abfuisset morbus peccati & concupiscentiæ: nec etiam ad augmentum gratiæ; quia gratia facillimè creuisset per opera: nec ad tentationum victoriam; quia tentationes internæ nullæ fuissent; externæ autem facillimè potuissent repelli.

Dices, Sacramenta in eo statu fuissent necessaria ad alios fines; nempe ad cultum Deo corpore & animo exhibendum; ad fidei protestationem, & ad conspirandum in vnã religionem: ob quas causas credibile est futura sacrificia publica, & fortè etiam imagines maximè hominum & Angelorum.

Respon-

Ratio cur generatim omnia Sacramenta instituta.